

12. Келина С.Г. Меры ответственности, предусмотренные уголовным законом, и основания их применения // Советское государство и право. – 1982. – № 5. – С. 101.

13. Уголовная ответственность и ее реализация в деятельности органов внутренних дел : учеб. пособ. / под ред. докт. юрид. наук, проф. Н.И. Загородникова. – М., 1987.

Надійшла до редакції 21.12.2012

БАБЕНКО В.М., здобувач
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ УМИСНОГО ВБИВСТВА, ВЧИНЕНОГО У СПІВУЧАСТІ

Проаналізовано окремі теоретичні питання об'єктивної сторони умисного вбивства, вчиненого у співучасті.

Ключові слова: злочин, склад злочину, об'єктивна сторона, вбивство, організована група.

Анализируются отдельные теоретические вопросы объективной стороны умышленного убийства, совершенного в соучастии.

Ключевые слова: преступление, состав преступления, объективная сторона, убийство, организованная группа.

This article analyzes some theoretical issues of the objective side of murder committed in complicity.

Keywords: crime, crime, the objective side, murder, organized group.

Об'єктивна сторона є одним з елементів складу злочину. Перш за все, її зміст розкривається за допомогою аналізу самого діяння, що має володіти ознакою суспільної небезпеки і вираженості ззовні. Суспільна небезпека виявляється в поведінці людини, її вчинках, дії або бездіяльності. Думки, переконання особи, якими б вони не були, не можуть розглядатися як злочин.

У діяльності людини завжди необхідно розрізняти дві взаємопов'язані сторони, які перебувають в постійній єдності: а) зовнішню, що виражається в будь-яких рухах, діях, операціях тощо; б) внутрішню, що проявляється у психічній активності [1, с. 336].

Слід наголосити, що дослідження об'єктивної сторони складу вбивства, вчиненого у співучасті, ґрунтується на фундаментальних працях таких вчених, як В.М. Кудрявцев, О.С. Михлін, М.І. Панов, І. Реннеберг, Г.В. Тимейко, Н.М. Ярмиш [2-7] та ін.

Як слушно зауважує Г.В. Тимейко, людське діяння є одночасно і суб'єктивним, і об'єктивним, оскільки в ньому проявляються свідомість і наміри, мотиви і цілі. Разом з тим воно являє собою форму впливу людини на світ [6, с. 5].

У науці вітчизняного кримінального права домінує точка зору, що об'єктивна сторона складу злочину – це сукупність передбачених законом про кримінальну відповідальність ознак, які характеризують зовнішній прояв суспільно небезпечного діяння, що посягає на об'єкти кримінально-правової охорони, а також об'єктивні умови цього посягання [8, с. 81-82].

Тому не можна стверджувати, що один з елементів складу злочину є головним чи основним, адже без будь-якого з них про склад злочину як єдину підставу кримінальної відповідальності не йдеться. Ось чому особливо актуального значення набуває встановлення всіх обов'язкових елементів складу злочину з тим, щоб будь-яке суспільно небезпечне діяння, передбачене Кримінальним кодексом, було повною мірою відображено у відповідних процесуальних документах, а особу, яка його вчинила, було покарано. Але, як показує слідча та судова практика, зустрічаються такі склади злочинів, кваліфікація яких викликає цілий ряд труднощів у правозастосовників.

На нашу думку, одним із таких злочинів є вбивство, вчинене у співучасті.

Підтвердженням цьому може бути наступний приклад. Так, Ніжинський міськрайонний суд Чернігівської області 16.11.2012 розглянув кримінальну справу, в ході якої дев'ятьох осіб визнано винними у вчиненні злочинів, передбачених ст. 257; ч. 2 ст. 15; п. 6, 9, 11-13 ч. 2 ст. 115; ч. 4 ст. 187; ч. 5 ст. 185; ч. 2 ст. 262; ч. 1, 2 ст. 263 КК України в редакції 2001 р., п. «а», «ж», «з», «і» ст. 93; ч. 2 ст. 27; ч. 3 ст. 142 КК України в редакції 1960 р., та призначив п'ятьом з них покарання у вигляді довічного позбавлення волі. Розгляд справи у суді тривав декілька

років. Детальне вивчення кримінальної справи показало, що найбільше труднощів виникало у встановленні ролі кожного із учасників організованої групи у вчинюваних злочинах та доведенні причинного зв'язку між наслідками та діями [9].

Ось чому метою статті є дослідження окремих теоретичних питань об'єктивної сторони умисного вбивства, вчиненого у співучасті.

Об'єктивна сторона вбивства полягає в діяннях особи, що спричиняють смерть, та причинному зв'язку між злочинними діями і злочинними наслідками.

З цього приводу С.В. Бородін зазначає, що вбивство може бути вчинене як шляхом дії, так і бездіяльності. Найчастіше вбивство вчинюється діями, спрямованими на порушення функцій або анатомічної цілісності життєво важливих органів іншої людини. Воно може бути вчинене шляхом фізичних та психічних дій, коли потерпілий позбавляється життя безпосередньо винною особою або за допомогою інших осіб, які не усвідомлювали характер своїх дій через обстановку, яка склалась, чи внаслідок психічних вад або малоліття [10, с. 71].

Узагальнений вигляд дій під час вчинення вбивства запропонував М.І. Загородніков, зокрема:

- 1) безпосереднє використання винним лише м'язової сили без застосування будь-яких засобів і знарядь;
- 2) застосування різних засобів або предметів зовнішнього світу, зокрема зброї, отруйних та інших речовин тощо;
- 3) використання малолітніх та неосудних людей, а також нацькування на потерпілого собак або інших тварин;
- 4) підбурювання до самогубства малолітньої або неосудної особи;
- 5) психічний вплив на людину, яка страждає на тяжке захворювання серця, що викликає переляк або інше переживання, які спричиняють зупинку серця;
- 6) доведення до самогубства за наявності у винного прямого умислу позбавити життя [11, с. 46].

Даний перелік діянь загалом не викликає заперечень, проте може застосовуватись лише до особи, яка діє одноособово, або ж тільки до виконавця вбивства. Співучасть у вбивстві з об'єктивної сторони містить набагато ширший перелік діянь, до якого потрібно додати дії організатора, підбурювача і пособника. Деталізуємо особливості діяльності кожного виду співучасника.

З об'єктивної сторони вбивство може бути вчинене не тільки шляхом дій, але і бездіяльності. Бездіяльність винного буде вбивством, якщо на суб'єкт злочину покладался обов'язок із запобігання смерті. Такий обов'язок для перешкодження смерті може міститися в законі, у службовому становищі або професійних обов'язках, у попередній поведінці особи, яка створила загрозу спричинення смерті [12, с. 35].

Проте об'єктивна сторона загального поняття складу вбивства, вчиненого у співучасті, має деякі особливості.

По-перше, стосовно вбивства бездіяльність ще не є співучастю. Для кваліфікації бездіяльності як співучасті у вбивстві вона повинна: бути заздалегідь відомою виконавцеві або іншому (іншим) співучасникові вбивства; сприяти діям виконавця або інших співучасників вбивства; зумовлюватися об'єктивними потребами злочинного посягання; бути причинно пов'язаною з діями інших співучасників. Отже, при співучасті у вбивстві бездіяльність не виявляється в «чистому вигляді», а завжди здійснюється після певної угоди (обіцянки), тобто дії. У зв'язку з цим основна увага під час розгляду об'єктивної сторони співучасті у вбивстві приділяється дії. Однією з основних ознак об'єктивної сторони співучасті у вбивстві є діяння, що відповідають змісту та характеру злочину.

По-друге, з об'єктивної сторони співучасть у вбивстві має характеризуватися участю декількох (двох або більше) суб'єктів злочину. Це логічно зумовлюється особливостями співучасті у злочині. Отже, співучасть у вбивстві з об'єктивної сторони є не просто одиничним актом, спрямованим на позбавлення життя, а діяльністю декількох осіб.

За конструкцією вбивство – це злочин з матеріальним складом: однією з притаманних особливостей об'єктивної сторони вбивства є наслідок у вигляді спричинення смерті. Саме заподіяння смерті зумовлюється моментом закінчення вбивства. Тому вбивство, вчинене у співучасті, слід вважати закінченим з моменту настання смерті.

Як зауважує Є.П. Побігайло, умисне вбивство, наприклад окрім спричинення смерті

особі, може нерідко заподіювати значну моральну, а інколи і матеріальну шкоду близьким вбитого. Проте лише той наслідок є елементом складу злочину, який є шкодою, заподіяною саме об'єкту посягання. Решта наслідків перебуває за межами складу. Зі всіх можливих наслідків, які заподіюються умисним вбивством, лише один, а саме настання смерті людини, є елементом складу умисного вбивства [14, с. 90].

Запропонований підхід дозволяє розглянути окремо ще одну ознаку об'єктивної сторони вбивства, вчиненого у співучасті, а саме причинний зв'язок між діями співучасників і наслідком (смерть потерпілого). Як зазначає С.В. Бородін, при вирішенні питання про наявність або відсутності причинного зв'язку між діями і наслідком необхідно керуватися тим, що він є об'єктивним, що є незалежним від нашої свідомості зв'язком, через який дію (бездіяльність) спричиняє й обумовлює виникнення наслідку. Відсутність причинного зв'язку між діями і смертю потерпілого виключає повністю кримінальну відповідальність за позбавлення життя або тягне іншу кваліфікацію діянь [10, с. 72].

Причинний зв'язок при умисному вбивстві, як сполучна ланка між діями і наслідком (смертю), має велике значення для визначення відповідальності співучасників, особливо організаторів, підбурювачів і пособників. Причинний зв'язок є тією об'єктивною межею, далі якої не може бути відповідальності за співучасть [14, с. 118].

Відповідальність співучасників обмежується тими суспільно небезпечними наслідками, причиною яких є спільні дії цих співучасників у даних умовах. Співучасті не може бути за відсутності причинного зв'язку між діями особи і їх наслідком. Дії будь-якого співучасника перебувають в об'єктивному причинному зв'язку з усім злочинним наслідком [7, с. 341].

Разом з тим причинний зв'язок між діями співучасників має такий само зміст, як і під час вчинення злочину однією особою, а також характерні особливості. Так, на спеціальний розгляд заслуговує питання обов'язкового спричинення загального злочинного наслідку діями кожного співучасника. Наразі це питання не знайшло однозначного розв'язання в юридичній літературі.

Так, М.Д. Шаргородський запропонував причиною загального злочинного результату вважати дії виконавця злочину, а дії інших співучасників – умовою спричинення [15, с. 137].

Дійсно, при розподілі ролей суспільно небезпечно діяння, описане в диспозиції статті Особливої частини КК України, вчиняє виконавець, всі інші співучасники тільки створюють потрібні умови для вчинення виконавцем злочину, чим зумовлюють між їхніми спільними зусиллями і злочинними наслідками причинний зв'язок. Така концепція має певну логіку, проте, на нашу думку, в ній вбачається помилка, яка пояснюється тим, що причиною є лише дії виконавця.

Існує й інший погляд, підтриманий А.А. Піонтковським, А.Н. Трайніним, М.І. Ковальовим, П.І. Гришасвим та Г.А. Крігер, згідно з яким при спільному вчиненні злочину зусилля двох або більше осіб становлять єдине ціле. Отже, не може бути одного винного у злочинному результаті. Так, М.І. Ковальов вказує, що дії кожного співучасника є тільки певним чинником, який разом з іншими і становить причину [16, с. 50]. Досить цікавою є думка Н.М. Ярмиш, що не слід вважати, нібито між поведінкою кожного другорядного співучасника та діями виконавця існує причинний зв'язок, а вбачається інший, що не породжує, а зумовлює детермінацію [7, с. 279].

Дійсно, спільна діяльність передбачає вплив її учасників один на одного, їх дії стають взаємозв'язаними і взаємозалежними, тобто взаємозумовленими. Інакше кажучи, дії одного співучасника в конкретній ситуації є потрібною умовою виконання злочину іншим співучасником. Підтвердженням цього є слушна вказівка Н.М. Ярмиш на те, що злочин, наприклад вбивство, зовсім не є наслідком забезпечення злочинця зброєю. Хоча цим, звичайно, створюються певні умови для вчинення злочину [7, с. 286].

Невиконання своїх дій з боку будь-кого із співучасників у певному місці, у встановлений час і обставині робить неможливим скоєння відповідного злочину або істотно ускладнює його вчинення.

З'ясування особливостей об'єктивної сторони співучасті у вбивстві уможливорює висновок, що спільна участь декількох суб'єктів злочину передбачає дії, що є необхідною умовою і елементом єдиного для всіх спільного діяння. Діяння кожного співучасника, зокрема і виконавця, – це лише умова для досягнення наслідку. Як з цього приводу зазначає Н.М. Ярмиш, значна кількість дослідників не проводять для себе чіткого розмежування між детермінацією (причиною) та непричинною детермінацією (зумовленням). Позицію криміналістів стосовно конкретного виду детермінації (причинної чи зумовлюючої) при співучасті досить часто скла-

дно з'ясувати, оскільки сформована вона неявно [7, с. 282].

Проте наявність причинного зв'язку між діяннями осіб і єдиним злочинним наслідком не завжди означає наявність співучасті у вбивстві.

Отже, співучасть досі залишається одним із найбільш складних кримінально-правових інститутів, що породжує значні труднощі в його теоретичному поясненні та застосуванні на практиці. На досліджувану проблему накладає свій відбиток і склад вбивства.

Не можна не зазначити, що питання співучасті у вбивстві достатньо розглядалися як самостійний предмет наукового дослідження, вивчалися або фрагментарно стосовно до вбивства, або в загальному комплексі питань, що стосуються співучасті у злочині.

Підсумовуючи, зазначимо, що доцільність наукового переосмислення підходів до співучасті в убивстві не викликає жодних сумнівів, оскільки людина, її життя та здоров'я в Україні проголошені найвищою соціальною цінністю. Так, необхідно здійснити комплексне наукове дослідження з позицій сучасних досягнень науки кримінального права щодо конкретизації положень про кримінальну відповідальність за вбивства, вчинені організованими групами та злочинними організаціями. Особливо це стосується випадків вбивств на замовлення. Також є потреба у розробці на цій основі пропозицій для вдосконалення відповідних норм законодавства України про кримінальну відповідальність та практики його застосування.

Список використаної літератури:

1. *Егоров Т.Г.* Психология : учеб. пособ. для военных учебных заведений / Т.Г. Егоров. – М., 1952.
2. *Кудрявцев В.Н.* Объективная сторона преступления / В.Н. Кудрявцев. – М., 1960.
3. *Михлин А.С.* Последствия преступления / А.С. Михлин. – М., 1969.
4. *Панов М.И.* Способ совершения преступления и уголовная ответственность / М.И. Панов. – Х., 1982.
5. *Реннеберг И.* Объективная сторона преступления / И. Реннеберг [пер. с нем. под ред. А.А. Пионтковского. – М., 1957.
6. *Тимейко Г.В.* Общее учение об объективной стороне преступления / Г.В. Тимейко. – Ростов-на-Дону, 1972.
7. *Ярмыш Н.Н.* Теоретические проблемы причинно-следственной связи в уголовном праве (философско-правовой анализ) : монография / Н.Н. Ярмыш. – Х., 2003.
8. *Стрельцов Е.Л.* Уголовное право Украины. Общая и Особенная части : учеб. / под ред. засл. деят. науки и техники Украины, проф. Е.Л. Стрельцова. – Х., 2002.
9. Архів Ніжинського міськрайонного суду Чернігівської області // Справа № 1-14/12 за 2012 р.
10. *Бородин С.В.* Преступления против жизни : практ. пособие / С.В. Бородин. – М., 1999.
11. *Загородников Н.И.* Советское уголовное право / Н.И. Загородников. – М., 1975.
12. *Коржанський М.Й.* Кваліфікація злочинів : навч. посібник / М.Й. Коржанський. – К., 1998.
13. *Ковітіді О.Ф.* Види співучасників і значення їх для класифікації злочину / О.Ф. Ковітіді // *Вісник Феміди*. – 1999. – № 1 (12). – С. 90.
14. *Побегайло Э.Ф.* Умышленные убийства и борьба с ними / Э.Ф. Побегайло. – Воронеж, 1965.
15. *Шаргородський М.Д.* Преступления против жизни и здоровья : монограф. – М., 1984.
16. *Ковалев М.И.* Соучастие в преступлении : ученые труды в 5 т. / М.И. Ковалев. – Свердловск, 1991.

Надійшла до редакції 18.12.2012

БАКАЙ М.І., аспірант
(Київський національний університет
імені Тараса Шевченка)

УДК 343.35

ХАРАКТЕРИСТИКА СУБ'ЄКТІВ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ ЗА МІЖНАРОДНИМИ АНТИКОРУПЦІЙНИМИ КОНВЕНЦІЯМИ

Розглянуто нормативну характеристику суб'єктів корупційних злочинів за міжнародними антикорупційними конвенціями. Сформульовано пропозиції з вдосконалення чинного законодавства.

Ключові слова: суб'єкт злочину, антикорупційні конвенції, службова особа.

Рассмотрена нормативная характеристика субъектов коррупционных преступлений по международным антикоррупционным конвенциям. Сформулированы предложения совершенствования действующего законодательства.

